

FILOLOŠKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE O LICIMA

Sanja Vrcić-Mataija i Ivica Mataija: „Slike Like – Filološke i kulturološke studije“, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2025.

Znanstvena knjiga „Slike Like – Filološke i kulturološke studije“, kojoj su u fokusu filološke i kulturološke teme, posvećena je istraživanjima kulturne, političke, jezične i književne povijesti Like, a s ciljem znanstvenoga valoriziranja neistraženoga dijela hrvatske kulturne i književne baštine. Autori u knjizi razmatraju način realizacije kulture na ličkom prostoru u vremenskom rasponu od kraja 19. do sedamdesetih godina 20. stoljeća, koje drže iznimno važnima za formiranje nacionalnoga, ali i regionalnoga identiteta. Teorijsko-metodološki okvir studiji čine teorija prostornoga obrata, kulturne i književne geografije, imagoloških uporišta i teorija književnoga regionalizma.

Monografija obaseže 307 stranica i strukturirana je u dvije cjeline: „Kulturološko-povijesne teme“ i „Slike književnog života Like: prilozi zavičajnoj književnoj poetici“. U prvom dijelu studije, „Kulturološko-povijesne teme“, polazište za svoja istraživanja autori temelje na ličkoj periodici i arhivskom gradivu navedenoga razdoblja. Polazeći od konstruktivističke teze o značajnoj ulozi proizvoda kulturnih praksi u formiranju nacionalnoga identiteta, posebice tiska, autorima su novine objavljivane u Gospiću krajem 19. i početkom 20. stoljeća poslužile kao predložak pri rekonstrukciji regionalne povijesti i kulture. Uz iščitavanje predodžbi o drugim narodima i zemljama te o vlastitom narodu, služeći se imagološkim teorijskim uporištima, autori interpretativno obuhvaćaju i analizu *mentalnih slika* (Blažević 2014) kao

specifičnih reprezentacijskih praksa, kao što navode, kroz analizu predodžbi o prosvjeti, učiteljima, ženama, djeci i obitelji. Prvi dio studije konceptualno je razrađen u trima poglavljima s pripadajućim cjelinama: „Novine kao odraz građanskog života u Lici“, „Desetljeća gospićke Učiteljske škole i učitelja“ i „Kulturni život Gospića u desetljećima novih nadanja i traženja“. Prvo je poglavlje prve cjeline istraživački usmjereno na razdoblje od kraja 19. stoljeća (1886. – osnutak Ličko-krbavske županije i izlazak prvih gospićkih, ujedno i ličkih novina *Ličanin – časopis za pučku prosvjetu, gospodarstvo i zabavu*) do 1941., godine prestanka izlaska *Ličke sloge*. Uz neizostavnu povijesnu kontekstualizaciju lokalnih društveno-političkih okolnosti, koje su usmjeravale novinske uređivačke koncepcije, autori studiozno interpretiraju predodžbe – *slike* Ličana o drugima i o sebi (Dukić 2009) na predlošku novinskih tekstova – od politički intoniranih vijesti i proglašenja, preko prosvjetiteljski orijentiranih edukativnih tekstova, ulomaka stručnih studija, povijesnih i književnih prikaza, reportaža, pisama i feljtona, do književnih tekstova (crtica, humoreski, pjesama, putopisa, poema) te oglašivačkoga diskursa. Kao neizostavan dio ličke kulturne povijesti posebno ističu ulogu Učiteljske škole kojoj je posvećeno drugo poglavlje prvoga dijela studije, dok se u trećem bave analizom kulturnoga života Gospića od pedesetih do sedamdesetih godina 20. stoljeća, stavljajući poseban naglasak na ulogu *Ličkih novina*, potom obnovljenoga ogranka

Matice hrvatske u Gospiću, pojavu novih medijskih i kulturnih sadržaja praćenih neizostavnim djelovanjem onodobnoga represivnoga političkoga i ideološkoga aparata koji se odrazio na jezično-povijesne događaje te istaknute ličke intelektualce toga razdoblja s posljedicama njihova kulturno-društvenoga angažmana. Iznimno su važna poglavlja posvećena djelovanju Matice hrvatske u Gospiću, uključujući i one dijelove o najvažnijim akterima političkoga i kulturnoga života šezdesetih godina 20. st. u Gospiću i Lici. Posebna se pozornost daje odjecima *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* na gospićkom području i iz nje proisteklih posljedica koje je *hrvatsko proljeće* imalo u Gospiću. Govoreći o tom razdoblju autori valoriziraju kulturno djelovanje nacionalno afirmiranoga i osuđenoga književnika Zlatka Tomičića, koji je dao značajan doprinos kulturnomu i književnomu životu Like.

Okrenutost regionalnim i zavičajnim književnicima u drugom dijelu studije autori obrazlažu pokušajem očuvanja od zaborava nacionalno marginaliziranih autora te popunjavanjem praznina u hrvatskom kulturnom prostoru, u koji se Lika uključila relativno kasno. Naslovljen kao „Slike književnog života Like: prilozi zavičajnoj književnoj poetici“, drugi je dio studije, uz književno-povijesni pregled ličkoga književnoga modela, posvećen filološkim

interpretacijama troje ličkih književnika, čiji se opus kreće od crtičarskoga, preko humoresknoga do izrazito lirskoga pristupa zavičajnom prostoru i ljudima; riječ je o *Crticama* Nikole Kokotovića, humoreskama *Iz Cukine torbe* Finke Pavičić Budak te o monografskom opusu Grge Rupčića.

Studiju su recenzirali eminentni znanstvenici: povjesničar prof. dr. sc. Ivica Šute s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i filologinja prof. dr. sc. Sanja Knežević sa Sveučilišta u Zadru, koji su istakli njezinu neupitnu znanstvenu vrijednost.

Promišljenim uvidima i sustavnom argumentacijom pri rekonstrukciji ličke političke, kulturne, jezične i književne povijesti, autori su svojom studijom uputili na važnost regionalne povijesti kao neodvojivoga dijela nacionalne kulturne i književne historiografije. Semantička slojevitost njezina naslova figurira višestruko: od denotativnoga, koje se oslikava u opremljenosti knjige arhivskim gradivom, do imagološkoga konstruiranja povijesnih slika o sebi i drugima. Knjiga je opremljena bogatim popisom izvora i literature te kazalom imena i kao takva predstavlja primjer znanstveno oblikovane monografije koja će jamačno postati jedno od glavnih polazišta svim budućim istraživačima ličke kulturne i književne povijesti.

dr. sc. Ivana Kurtović Budja